

Срџен Пејровић, СРПСКА МИТОЛОГИЈА
У ВЕРОВАЊУ, ОБИЧАЈИМА И РИТУАЛУ,
Београд, 2004.

Проучавања српске митологије која већ неколико деценија успешно обавља проф. др Сретен Петровић, су одавно привукла пажњу научне и шире јавности. Повод за то су биле Петровићеве студије које је Издавачко предузеће „Просвета“ из Ниша сарало и објавило 2000. године као капитално дело у пет томова, о чијем су садржају изречене, а разлогом, веома ласкове оцене. Овом приликом сусрећемо се с новом обимном студијом Сретена Петровића под насловом Српска митологија у веровању, обичајима и ритуалу (стр. 864) коју је (2004) објавила угледна Издавачка кућа „Народна књига“ из Београда.

То ново дело проф. др Сретена Петровића је подељено у четири веће целине у којима се расправља (I) о појави Словена и Срба на светској историјској сцени, (II) теоријским проблемима и митолошким приступима у обради српске митологије, (III) српској митологији и магији, анимологији и демонологији и (IV) митологији и магији у српској ритуалној и обичајној пракси. Реч је о целовитој научно утемељеној студији о развоју словенског и српског митолошког система и његовој улози у нашем укупном народном животу.

Основну за те анализе и утемељење закључке проф. др Сретен Петровић је нашао у археолошкој грађи, проучавањима на терену, у народу, у народном усменом стваралаштву и зналачки одабраној упоредној домаћој и страниј научној литератури. Разложно је објаснио историјске процесе и значења одредница мит, култ, обред, обичај и на основу тога утврдио да стара словенска и новија српска митологија имају своје утемељење у индоевропском погледу на живот и свет.

Утемељене анализе су показале да основу и исходите српске митологије чини синкретизам који прожима анимизам, тј. одуховљавање природе (на пример шума, вода, камен, васиона...), затим поштовање животиња (вук, пас, коњ, медвед, петао и друге), потом замишљена натприродна бића у полуљудском облику (вила, змај, караконцула, вампир и друга) и бића у људском облику преко којих је овоземаљски свет повезан у еразвојну целину с доњим (хтонским) и горњим (соларним) светом. Створена је основа древног српског пантеона који се преко појединих назива (Триглав, Перун, Дажбог, Велес, Сварог, Купало, Коledo) повезује са широком и западнословенским и источнословенском етничком основом.

Христијанизација стре српске религије која је почивала на синкретизму, тотемизму, манизму, вери у духове, демоне и на аграрним култовима,

показује да је појам „Бог“ знатно старијег претхришћанског порекла. О томе сведоче и имена словенских и српских претхришћанских божанстава о којима се у овој студији документовано и опширно говори. Ту су: Дажбог, Дајбог, Белобог, Јутробог, Стрибог, Црнбог и други.

Проф. др Сретен Петровић је, ослањајући се на богат етнолошки материјал, међу којим и богато усмено народно стваралаштво, указао на процес издвајања претхришћанског „Српског врховног Бога“ и описао неке од његових атрибута међу којима су предмети којима се дотично божанство служи (капа, огртач, штап, секира, на пример) и животиње које га прате или са тим божанством идентификују (вук, петао, пас, медвед, на пример).

У крупан допринос ове студије, која чини новину у проучавању српске религије, убраја се, између осталог, уочавање и анализа српског Јастребачког пантеона. Јастребачки пантеон представља нов ступањ у развоју српског пантеона. П доказима проф. др Сретена Петровића настанак Јастребачког пантеона је тесно повезан са збивањима у српском средњем веку, а пре свега са поразом Срба на Косову (1389) и падом Србије (1459) под турску власт. Због тога у Јастребачком, искључиво српском, митолошком систему, који се уклапа у универзални систем, посебну улогу има космогонија, затим јунаци са змајевим особинама (Змај Огњени, Вук, Милош Обилић, на пример) и историјске личности које су у српском народном предању добиле божанске ореоле (неке личности из Косовске битке, Марко Краљевић, Страхинја или Страило, Каица, Јакша, Војин и други, на пример).

Планина Јастребац у чијем је подножју град Крушевац, престони град Српске средњовековне државе, у народној машти је насељена змајевима и другим бићима која комуницирају са владарском кућом (песма: Царица Милица и Змај од Јастрепца). На тај начин је, слично Зевсу и Олимпу, у Крушевцу и на Јастрепцу, историјска дубина српске митолошке прошлости спојена са збивањима из српске средњовековне историје и освежена новим појмовима. Предање је, у вековима који су следили, постало чувар националне свести и етничког бића српског народа. Такво Петровићево схватање представља новину у нашој науци. Оно кроз култна места повезује историјско исходите српске митске прошлости с догађајима и збивањима из конкретне средњовековне српске историје, о чему пре Петровића није било речи.

Проф. др Сретен Петровић је српско народно митолошко схватање приказао и путем веровања и обичаја који прате човеков животни циклус (рођење, свадба, погреб). То поткрепљују и веровања и обичаји који прате поједине празнике током године. Њихов циљ је, као и у другим приликама,

биолошко одржавање живота и обезбеђење економске основе која је неопходна појединцу и заједници. Сличну улогу има, први пут у нашој литератури темељно проучена и примерима с терена поткрепљена „митологија раскрснице“, која је вишеструко повезана с преплитањем разноврсних паганских и хришћанских митолошких схватања.

Том приликом су, из обимне студије, поменили само неки примери који иако извађени су целине, јасно указују да научна расправа *Српска митологија у веровању, обичајима и ритуалу* проф. др Сретена Петровића, представља велики помак и значајно доприниси упознавању српског традиционалног митског наслеђа и његове постепене христјанизације. Тиме се студија проф. др Сретена Петровића битно разликује од неких новијих покушаја приказивања српског митолошког наслеђа. Она прати историјски ход у минулом и у нашем времену. У тој студији је целовито обухваћен и научно образложен систем српске митологије од најранијег па све до савременог доба. Образложене су и разјашњене многе појаве, обреди и обичаји и научно указано на ток развоја нашег обредно-магијског, а затим и христјанизованог погледа на свет. Добили смо једно драгоцено научно штиво, богато илустрирано и писано сваком приступачним стилем, које указује на садржај нашег културно-историјског наслеђа и на његов допринос развоју европског и општег духовног стваралаштва.

До сада се, то се мора нагласити, наша наука у проучавању српске митологије ослањала углавном на радове Веселина Чајкановића, Симе Тројановића, Тихомира Ђорђевића, Владимира Дворниковића и неких других. Међутим, убудуће, свако ко буде желео да се бави том проблематиком неће моћи да заобиђе ово научно дело проф. др Сретена Петровића. Оно уноси, као што се види, новину у проучавање српског митолошког наслеђа и у методолошком и у садржајном смеру. Откривена је основа и приказан ток развоја српског религијског схватања и његовог погледа на живот и свет. Кратко речено, то је капитално дело о српској народној религији и њеном месту у светским религијским системима, што чини част аутору, издавачу и нашој науци о народу.

Пејшар Влаховић

*Поводом изложбе: ПРОИЗВОДИ СТАРИХ
ЗАНАТА, Музеја у Сирогојну*

Осврћући се уназад и упућујући широк поглед унапред, упућујем нажалост закаснеле, али зато јасрдачније честитке и најлепше жеље Музеју „Старо село“ поводом значајног животног јубилеја и ове изложбе у рустичном духу којом нас, уочи Ђурђевдана, подсећа на свој рад и остварење. За само четврт века интензивног прегалаштва Сирогојно је себи обезбедило место на културолошкој мапи Европе.

Музеј под тзв. ведрим небом не само да је тешко остварити већ га је још теже одржати, с обзиром да шиндране кровове, дрвене прагове и ограде које треба редовно обновљати и замењивати, а да не помињемо сталну опасност од пожара („објекти високог ризика). Стога се не треба чудити што Музеј уз многе ктиторе главном заштитником сматра Огњену Марију. Изузетно скупе у наставку, такве установе – чини се – још су скупље у одржавању, а њихови програми су захтевнији од оних у етнографским музејима класичног типа.

Упркос томе, музеји на отвореном су вишеструко исплативи, будући да штедро награђују ствараоце и посетиоце тиме што су незаменљив пример за углед и извор надахнућа, покровитељ и промотер традиционалних делатности домаће радиности и сеоских (понегде и варошких) заната.

Мада нас је још давне 1901. године, професор Сима Тројановић позвао да у Србији направимо нешто попут стокхолмског Скансена, идеју су делимично реализовали професор Боровоје Дробњаковић и архитекта Александар Дероко постављајући меморијану Вукову кућу у тршићу. У послератном периоду су нас претекле многе државе па и оне знатно сиромашније од нас. Сирогојно је било пример за углед, истина неједнако искоришћен, за још два музеја у слободном простору у Западној Србији (Добри Поток, Коштунићи).

Био је у јавности и несхватања и неразумевања шта се жели и шта се хоће (наслови преко целе странеце у дневним новинама: „И Београд добија Дизниленд“), небриге о етнографским непокретним споменицима и одлагања финансирања зарад „пречих“ инвестиција.

1.

Према исправном ставу оснивача, објекти народног градитељства у којима је поникла и развијала се за Златибор карактеристична домаћа радиност и сеоски занати, најподеснији су оквир и за одређени вид и обим производње уникатних предмета тих делатности.